

УДК 658:330.34

DOI: 10.25140/2411-5215-2019-2(18)-40-51

*Володимир Занора, Дмитро Куценко, Назарій Одородько***ПОТЕНЦІАЛ ЯК ОСНОВА РОЗВИТКУ ПІДПРИЄМСТВА:
ПОНЯТІЙНО-КАТЕГОРІАЛЬНИЙ АПАРАТ***Владимир Занора, Дмитрий Куценко, Назарий Одородько***ПОТЕНЦИАЛ КАК ОСНОВА РАЗВИТИЯ ПРЕДПРИЯТИЯ:
ПОНЯТИЙНО-КАТЕГОРИАЛЬНЫЙ АППАРАТ***Volodymyr Zanora, Dmytro Kutsenko, Nazarii Odorodko***POTENTIAL AS A BASIS FOR THE ENTERPRISES DEVELOPMENT:
CONCEPT-CATEGORY APPARATUS**

Розглянуто визначення категорій «потенціал», «економічний потенціал» у фаховій та науковій літературі. Наведено підходи щодо трактування сутності поняття «потенціал», що мають місце в роботах як вітчизняних, так і закордонних науковців та фахівців, а також виокремлено основні серед них. Зазначено доцільність використання комплексного підходу щодо визначення потенціалу підприємства. Наведено визначення потенціалу та економічного потенціалу. Зауважено, що проблема управління потенціалом є актуальною як для вітчизняних теоретиків та практиків, так і закордонних. Акцентовано увагу на тому, що потенціал підприємства є головним елементом системи управління його розвитком. Визначено 30 класифікаційних ознак потенціалу підприємства, за якими сформовано класифікацію. Визначено, що потенціал підприємства є підґрунтям для забезпечення його ділової активності, економічної безпеки, фінансової стійкості, конкурентоспроможності, розвитку, економічного зростання тощо.

Ключові слова: потенціал; підприємство; потенціал підприємства; економічний потенціал; розвиток підприємства; управління потенціалом.

Рис.: 3. Табл.: 1. Бібл.: 35.

Рассмотрены определения категорий «потенциал», «экономический потенциал» в профессиональной и научной литературе. Приведены подходы к трактовке сущности понятия «потенциал», имеющих место в работах как отечественных, так и зарубежных ученых и специалистов, а также выделены основные среди них. Указана целесообразность использования комплексного подхода к определению потенциала предприятия. Приведены определения потенциала и экономического потенциала. Замечено, что проблематика управления потенциалом является актуальной как для отечественных теоретиков и практиков, так и зарубежных. Акцентировано внимание на том, что потенциал предприятия является главным элементом системы управления его развитием. Определены тридцать классификационных признаков потенциала предприятия, по которым сформирована классификация. Определено, что потенциал предприятия является основой для обеспечения его деловой активности, экономической безопасности, финансовой устойчивости, конкурентоспособности, развития, экономического роста и тому подобное.

Ключевые слова: потенциал; предприятие; потенциал предприятия; экономический потенциал; развитие предприятия; управление потенциалом.

Рис.: 3. Табл.: 1. Библ.: 35.

The definitions of the categories «potential», «economic potential» in the professional and scientific literature are considered. The approaches to the interpretation of the essence of the concept of «potential», taking place in the work of both domestic and foreign scientists and specialists, are given, and the main ones among them are highlighted. The expediency of using an integrated approach to determining the potential of an enterprise is indicated. The definitions of potential and economic potential are given. It is noted that the problems of potential management is relevant for both domestic theorists and practitioners and foreign. The attention is focused on the fact that the potential of an enterprise is the main element of its development management system. Thirty classification criteria of the enterprise potential, according to which the classification has been formed, are determined. It has been determined that the potential of an enterprise is the basis for ensuring its business activity, economic security, financial stability, competitiveness, development, economic growth.

Keywords: potential; company; enterprise potential; economic potential; enterprise development; potential management.

Fig.: 3. Table: 1. References: 35.

JEL Classification: M21; O12

Постановка проблеми. Економічний потенціал має численні значення, що за своєю сутністю є інтерпретацією явних та прихованих можливостей підприємства, організації, установи, переважно нереалізованих, невикористаних. Досліджуючи економічний потенціал, неодмінно згадуємо про розвиток підприємства, що свідчить про їх тісний взаємозв'язок. Посилення економічного потенціалу та ефективно його використання відкриває суб'єкту господарювання можливість щодо розвитку різноманітних видів його діяльності, дає змогу досягати запланованих результатів, вирішувати поставлені завдання та реалізовувати мету функціонування.

ТЕОРЕТИЧНІ ПРОБЛЕМИ РОЗВИТКУ НАЦІОНАЛЬНОЇ ЕКОНОМІКИ

Важливість економічного потенціалу для підприємства набуває особливого значення в умовах невизначеності, ризику, що ними характеризується не лише вітчизняне бізнес-середовище, а і світове. Водночас маємо враховувати трансформації, що відбуваються у вітчизняній економіці з огляду на євроінтеграційні процеси в Україні. Отже, численні чинники визначають необхідність проведення аналізу економічного потенціалу підприємства, визначення та створення можливостей для швидкої його адаптації до мінливих умов, змін внутрішнього та зовнішнього середовищ.

Зазначене зумовлює доцільність вивчення особливостей управління економічним потенціалом, його структури та сутності для вдосконалення методологічного забезпечення соціально-економічного розвитку суб'єкта господарювання шляхом розкриття та використання його можливостей.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Визначеній темі приділили увагу такі вітчизняні вчені, як І. А. Ажаман [1], Я. О. Барибіна [2], Н. І. Верхоглядова [3], М. О. Дергалюк [4], Д. С. Кобизський [5], Л. В. Коваль [6], П. В. Круш [4], А. І. Орехова [7], І. Й. Плікус [8], К. І. Чумаков [9], Т. С. Шабатура [10] та інші.

Різноманітні види потенціалу, окремі аспекти управління ним розглядали у своїх працях закордонні науковці, зокрема Глінська-Невес (Glinska-Newes A.) [11], Тімоті Харт (Timothy Hart) [12], Альфреда Камінська (Alfreda Kamińska) [13], Віолетта Кілар (Wioletta Kilar) [14], Муртаз Маградзе (Murtaz Maghradze) [15], Марек Матеюн (Marek Matejun) [16], Демур Сітчінава (Demur Sitchinava) [15], Катажина Шиманська (Katarzyna Szymanska) [17], Анна Валецька (Anna Walecka) [17], Агнешка Закжевська-Білявська (Agnieszka Zakrzewska-Bielawska) [18] та інші.

Важливість опрацювання визначеної проблеми підкреслено в роботах зарубіжних науковців, зокрема Тімоті Харта (Timothy Hart) [12], який акцентував увагу на розробці довготермінових програм розвитку суб'єктів господарювання та посилення їхнього економічного потенціалу. Економічний потенціал ним розглядався як підґрунтя для розвитку підприємства. Варто зазначити, що обидві категорії Тімоті Харт вживав разом, що свідчить про їхній тісний взаємозв'язок. Альфреда Камінська (Alfreda Kaminska) [13] також розглядала потенціал, а саме інноваційний, як основу для розвитку підприємства. Авторка зазначає, що розвиток підприємств визначається саме рівнем їхнього інноваційного потенціалу. В основі ж інноваційного потенціалу вона вбачає здатність підприємства раціонально та ефективно управляти ресурсами під час реалізації інноваційних проєктів. На розумінні потенціалу підприємства як основи економічного розвитку наголошують і вітчизняні вчені, зокрема, П. В. Круш [4], М. О. Дергалюк [4], А. І. Орехова [7] та інші.

Катажина Шиманська (Katarzyna Szymanska) та Анна Валецька (Anna Walecka) [17] досліджують організаційну культуру як елемент позитивного потенціалу підприємства, що сприяє ширшому розумінню категорії «потенціал підприємства». Вони звертають увагу на те, що останніми роками були виявлені, проаналізовані окремі аспекти та процеси функціонування підприємств, що сприяють динамічному його розвитку, наголошуючи, що одним із них є позитивний потенціал. Про потенційно позитивний вплив організаційної культури на розвиток підприємства також йдеться у [19].

Виділення недосліджених частин загальної проблеми. Розглянувши наукові праці вчених, фахівців-практиків, які досліджували потенціал підприємства, його окремі види, доходимо висновку про неоднозначність їхнього розуміння сутності потенціалу, його структури. Зазначене зумовлює труднощі щодо формування методологічного базису визначення економічного потенціалу в контексті управління розвитком підприємства.

ТЕОРЕТИЧНІ ПРОБЛЕМИ РОЗВИТКУ НАЦІОНАЛЬНОЇ ЕКОНОМІКИ

На окрему увагу заслуговує аналіз зарубіжних наукових праць для розуміння думки закордонних учених та фахівців щодо сутності економічного потенціалу, його взаємозв'язку з розвитком, сфер застосування згаданої категорії. Зауважимо, що сприйняття категорій «потенціал», «економічний потенціал» серед вітчизняних та зарубіжних науковців має не лише спільні риси, а й відрізняється.

Вищенаведене зумовлює доцільність подальшого дослідження таких термінів, як «потенціал» та «розвиток» для розкриття їхньої сутності, складових елементів, видів з метою формування новітнього/сучасного методологічного базису управління ними.

Мета статті. Головною метою цієї роботи є опрацювання понятійно-категоріального апарату управління економічним потенціалом та розвитком підприємства через розкриття сутності категорій «потенціал», «економічний потенціал», «потенціал підприємства» та «розвиток» через призму їхнього взаємозв'язку.

Виклад основного матеріалу. Опрацювання різноманітних аспектів підвищення ефективності господарської діяльності підприємств, удосконалення системи управління як витратами та прибутком, так й іншими складовими, а також суб'єктом господарювання загалом є важливою та актуальною проблемою сьогодення, яку досліджують науковці, зокрема С. В. Войтко [20; 21]. Важливим аспектом результативної господарської діяльності підприємств є розуміння можливостей як внутрішніх, так і зовнішніх, досягнення мети та виконання поставлених завдань в умовах нестабільного, динамічного середовища їхнього функціонування. Зазначені можливості інтерпретуємо як потенціал, рівень якого є підґрунтям розвитку підприємства, обов'язковим елементом планування його діяльності (рис. 1). Досліджуючи проблему забезпечення ефективності господарської діяльності виробничих підприємств України в умовах обмеженості ресурсів, невизначеності та ризику неодмінно маємо враховувати характерні особливості їхнього потенціалу, його видів та чинників, що впливають на них [22]. Зазначений взаємозв'язок є результатом розуміння економічного потенціалу як можливості підприємства через використання наявної комбінації ресурсів і ключових компетенцій нарощувати ринкову вартість бізнесу в перспективі [10].

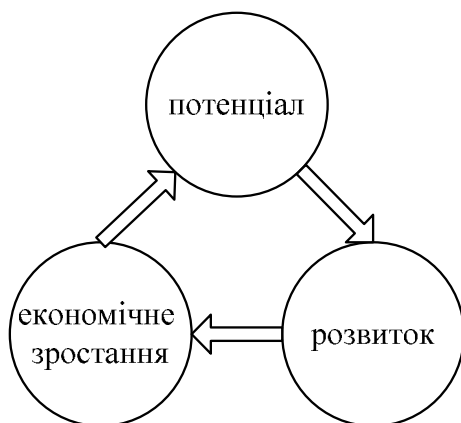

Рис. 1. Взаємозв'язок економічних категорій «потенціал», «розвиток» та «економічне зростання»

Джерело: сформовано авторами.

Розглянемо визначення потенціалу у тлумачному та інших словниках, енциклопедії. Потенціал у «Великому тлумачному словнику української мови» розглядається як сукупність усіх наявних засобів, можливостей, продуктивних сил, що можуть бути використані в певній сфері, галузі, ділянці; запас чого-небудь, резерв; приховані здатності, сили якої-небудь діяльності, що можуть виявлятися за певних умов [23, с. 902]. В «Енциклопедії бізнесмена, економіста, менеджера» потенціал (латин. *potentia* – сила) розг-

ТЕОРЕТИЧНІ ПРОБЛЕМИ РОЗВИТКУ НАЦІОНАЛЬНОЇ ЕКОНОМІКИ

лядається як наявні можливості, ресурси, запаси, засоби, що можуть бути використані для досягнення, здійснення чогось [24, с. 467]. В «Економічній енциклопедії» зазначається, що потенціал – це наявні в економічного суб'єкта ресурси, їхня оптимальна структура та вміння раціонально використати їх для досягнення поставленої мети [25, с. 13–15]. Потенціал також визначається як ступінь потужності в якому-небудь відношенні, сукупність яких-небудь засобів, можливостей [26], а також як сукупність наявних засобів, можливостей у якій-небудь галузі [27].

Науковцям та фахівцям притаманні різні думки щодо визначення потенціалу. Як сукупність природних умов і ресурсів, можливостей, запасів і цінностей, що можуть бути використані для досягнення певних цілей, визначає потенціал, наприклад, Я. О. Барібіна [2].

Проаналізувавши основні твердження науковців, вважаємо, що, по-перше, не є коректним конкретизувати визначення категорії «потенціал», оскільки вона є узагальнюючою щодо будь-яких можливостей підприємства, а не окремого їх виду; по-друге, доречно приділити увагу й етимології поняття. Таким чином, потенціал варто визначати лаконічно, враховуючи визначену особливість. Автори дотримуються думки, що потенціал – це сукупність можливостей, що можуть бути використані для розвитку при деяких можливих зовнішніх умовах. Сукупність можливостей формується численними внутрішніми та зовнішніми чинниками, до яких відносять як різноманітні засоби, ресурси, організаційну культуру, інтелектуальні здібності працівників, так і ринкові умови. У визначенні поняття акцентовано увагу на, по-перше, ймовірності реалізації можливостей через необхідність врахування як сприятливого впливу внутрішніх та зовнішніх чинників функціонування підприємства, так і негативного, по-друге, взаємозв'язку потенціалу з розвитком, що є результатом його реалізації. Як зазначено у роботі А. І. Орехової [7] з посиланням на великий тлумачний словник української мови, можливість – це наявність умов, сприятливих для чого-небудь, обставин, які допомагають чомусь; внутрішні сили, ресурси, здатності [28, с. 684]. Нагадаємо, що як на господарську діяльність підприємства загалом, так і на його потенціал, а також розвиток зокрема негативно, нейтрально та позитивно впливають численні зовнішні та внутрішні умови його функціонування.

Досліджуючи термін «потенціал підприємства», стає зрозумілим, що він має вужче значення порівняно з поняттям «потенціал», але, у свою чергу, відображає конкретніші межі його значення та допомагає визначити, що саме ґрунтується в такій категорії, як «потенціал» з погляду підприємства як суб'єкта господарювання. Потенціал підприємства як економічну систему можна розглядати з різних поглядів, ґрунтуючись на ресурсній концепції, функціональній, ресурсно-цільовій та інших концепціях [9, с. 223]. І. Й. Плікус у своїх наукових працях стверджує, що ефективна діяльність і розвиток підприємства, безумовно, пов'язані з його потенційними можливостями (потенціалом) [8, с. 104]. Дослідження наукових праць учених дає розуміння, що між поняттями «економічний потенціал» та «потенціал підприємства» часто не вбачають різниці, при цьому розуміючи те саме (рис. 2).

У понятійно-термінологічному словнику «Економіка: від А до Я» «економічний потенціал» визначають як спроможність економіки країни, її галузей, підприємств, господарств здійснювати виробничу діяльність, випускати продукцію, товари, надавати послуги, задовольняти попит населення, суспільні потреби, забезпечувати розвиток виробництва та споживання [29].

Рис. 2. Взаємоузгодження понять «потенціал підприємства» та «економічний потенціал підприємства»

Джерело: сформовано авторами на основі [1–4; 6–10].

На думку Л. В. Скоробогатої, як зазначено в [6, с. 61], економічний потенціал підприємства – це сукупність органічно взаємопов’язаних ресурсів та їхня здатність забезпечувати основні бізнес-процеси в заданих межах ризику з метою набуття економічних вигід.

Однак існує наукова позиція, згідно з якою економічний потенціал підприємства є ширшим поняттям, ніж потенціал підприємства. Основним елементом, що визначає величину й умови зростання економічного потенціалу, є потенціал підприємства, який є частиною економічного потенціалу і відрізняється від останнього тим, що в його структуру не входять економічні зв’язки, які повністю належать до виробничих зв’язків первинних ланок промисловості й розглядається як сукупні можливості максимально можливого обсягу виробництва матеріальних благ і послуг в умовах, які забезпечують найефективніше використання за часом і продуктивністю наявних економічних ресурсів. За такого трактування поняття «економічний потенціал» стосовно окремого підприємства характеризує не стільки виробничі можливості (виробничу потужність), скільки інтегральну здатність підприємства максимально задовольняти потреби споживачів і враховувати інтереси держави, оптимально використовуючи наявні економічні ресурси [6, с. 62].

Економічний потенціал підприємства відображає здатності та можливості, які формуються у підприємства за наявності в певний момент часу сукупності ресурсів, виробничих потужностей, інших резервів [1, с. 23].

Що ж до зарубіжних публікацій [11–18; 30–32], то в них економічний потенціал визначається, по-перше, у контексті можливостей для розвитку, економічного зростання на макро- та мікрорівнях, а по-друге, як можливості реалізації певних економічних процесів, виду ресурсів чи продуктів. Дослідження економічного потенціалу проводяться загалом у тому випадку, якщо певні ресурси не були використані, наприклад, підприємством, країною або використані не повною мірою. Економічний потенціал підприємства згадується у взаємозв’язку з розвитком та економічним зростанням, як категорія, що є вужчим значенням можливостей суб’єкта господарювання. Зауважимо, що вітчизняні вчені, зокрема в роботі [5], теж розглядають економічний потенціал як можливості реалізації різноманітних бізнес-процесів у контексті підвищення ефективності діяльності підприємства, а також звертають увагу на необхідності дослідження, зокрема, кадрового потенціалу в контексті забезпечення інноваційного розвитку України [33].

Вивчаючи наукові праці вчених-фахівців, стає зрозумілим, що кожен із них розуміє економічний потенціал з різних поглядів, відносно відповідного відхилення в тому чи іншому напрямі. Як основу для визначення терміна «економічний потенціал підприємства» використаємо поняття «потенціал». У результаті економічний потенціал підприємства визначатимемо як сукупність можливостей підприємства, що можуть бути використані в господарській діяльності для його розвитку при деяких можливих зовнішніх умовах.

ТЕОРЕТИЧНІ ПРОБЛЕМИ РОЗВИТКУ НАЦІОНАЛЬНОЇ ЕКОНОМІКИ

Розвиток підприємства визначається як постійне підвищення ефективності функціонування підприємства та забезпечення поточної ефективності в умовах, що змінюються. Це можливо завдяки змінам у різних частинах організаційної системи та способам реалізації функцій управління [16, с. 263].

Серед основних підходів, що використовуються щодо розуміння потенціалу, окремі автори виокремлюють ресурсний, функціональний та результативний [10]. Разом з тим розглядають також такі підходи, як системний, організаційний, динамічний [2], підприємницький, цільовий, результативний, діяльнісний [3] та інші. Узагальнено зазначені підходи, що використовуються до визначення потенціалу, а також визначимо такі, що, на нашу думку, є на сьогодні основними та актуальними (рис. 3).

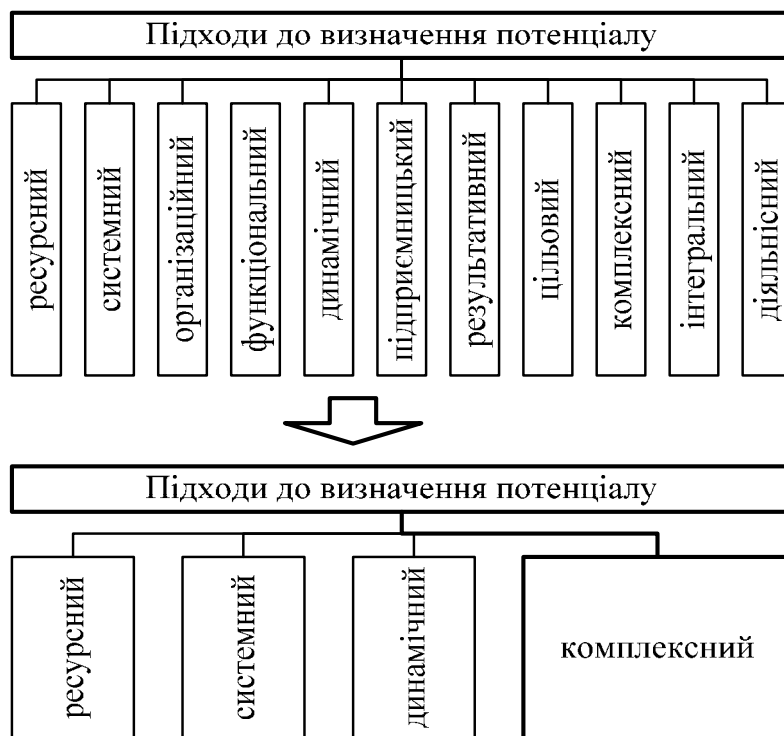

Рис. 3. Підходи до визначення категорії «потенціал»

Джерело: узагальнено авторами на основі [1–4; 6–10].

Охарактеризуємо основні, на думку авторів, підходи щодо визначення потенціалу. За ресурсним підходом потенціал розглядається як сукупність наявних ресурсів, якими володіє певна соціально-економічна система [3]. За системним підходом основою потенціалу підприємства є системна сукупність засобів праці, предметів праці, працівників, враховуючи їхні інтелектуальні та морально-етичні якості, досвід роботи, мотиви, стимули та традиції, що склалися в колективі [2]. Використання динамічного підходу передбачає розгляд потенціалу підприємства як динамічного критерію ефективності управління в процесах функціонування і розвитку підприємства [2]. Комплексний підхід є одним із видів системного, таким, що передбачає врахування всієї сукупності та різноманітності аспектів визначення потенціалу.

На наш погляд, комплексний підхід є новітнім та таким, що відповідає сучасним вимогам управлінців з огляду на необхідність врахування численних різноманітних аспектів господарської діяльності підприємства під час управління його потенціалом.

З огляду на те, що під час здійснення господарської діяльності виникає необхідність врахування того чи іншого виду можливостей у тих чи інших умовах функціонування, доречним є опрацювання класифікації видів потенціалу, використання якої сприятиме

ТЕОРЕТИЧНІ ПРОБЛЕМИ РОЗВИТКУ НАЦІОНАЛЬНОЇ ЕКОНОМІКИ

прийняттю оптимальних управлінських рішень. За результатами систематизації загальноновідомих характеристик потенціалу, а також аналізу наукової та фахової літератури було сформовано класифікацію потенціалу, що наведена в таблиці.

Таблиця

Класифікація видів потенціалу

№ з/п	Класифікаційна ознака	Види потенціалу
1	За характером прояву	прихований; явний
2	За призначенням	основний; допоміжний / (такий, що забезпечує)
3	За середовищем виникнення	внутрішній; зовнішній
4	Залежно від виконуваних завдань	базовий; індивідуальний / цільовий
5	За економічною складовою	збитковий; прибутковий
6	Залежно від міри реалізації	фактичний (досягнутий результат); перспективний
7	За актуальністю	актуальний; неактуальний
8	За періодичністю дії	тимчасовий (короткостроковий; довгостроковий); постійний
9	За можливістю виміру	вимірний; слабо вимірний; невимірний
10	За ступенем доцільності та економічної віддачі	корисний; некорисний
11	За характером прийняття управлінського рішення	релевантний; не релевантний
12	За ступенем забезпечення	достатній; обмежений
13	За можливістю використання	відносний; максимально реальний
14	За ступенем використання	активний; пасивний
15	За періодом охоплення можливостей підприємства	поточний; тактичний; стратегічний
16	За властивостями	типовий; специфічний
17	За структурою	складний; простий
18	За здатністю до розвитку	статичний; динамічний
19	За ступенем прояву/активності	гіперактивний; активний; пасивний
20	За природою виникнення	об'єктивний; суб'єктивний
21	За характером впливу на діяльність	чистий; спекулятивний
22	За можливістю передбачення	передбачений; непередбачений
23	За рівнем ефективності	ефективний; неефективний
24	За масштабністю	мінімальний; незначний; значний; максимальний
25	За ймовірністю формування/реалізації/розвитку	неможливий; малоімовірний; ймовірний; досить ймовірний; можливий
26	За наслідками	позитивний; нейтральний; негативний
27	За особливостями управління	реляційний; не реляційний
28	За видом основних груп ресурсів	природний; інтелектуально-інформаційний; фінансовий; кадровий (трудова); матеріальний
29	За ступенем реалізації	реалізований (використаний); частково реалізований (частково використаний); нереалізований (невикористаний)
30	За залученням	здіяний; нездійняний

Джерело: доопрацьовано та узагальнено авторами на основі [1–4; 6–10; 11; 18; 34].

За результатами дослідження можемо констатувати, що потенціал має широку класифікацію, є категорією, що відображає різноманітні аспекти господарської діяльності підприємства / установи / організації. Потенціал було класифіковано за 30 (тридцятьма) ознаками, що надає можливість відобразити різноманітні його аспекти в процесі управління підприємством.

ТЕОРЕТИЧНІ ПРОБЛЕМИ РОЗВИТКУ НАЦІОНАЛЬНОЇ ЕКОНОМІКИ

Серед особливостей західної наукової думки щодо потенціалу та його видів вважаємо використання такого його виду, як позитивний потенціал. Таким чином, предметом дослідження польських колег маємо, наприклад, позитивний організаційний потенціал, що розуміється як стан, рівні та конфігурація ресурсів організації, що визначають позитивний клімат і позитивну організаційну культуру [11].

Зацікавленість науковців та фахівців проблемою визначення та управління потенціалом підприємства зумовлена його впливом на забезпечення ділової активності, розвитку, економічного зростання, економічної безпеки, конкурентоспроможності, фінансової стійкості суб'єкта господарювання тощо.

Тобто за рахунок економічного потенціалу підприємство стабілізує та розвиває за можливості свою діяльність, а також формує переваги на ринку стосовно конкурентів. Важливість економічного потенціалу для належного функціонування підприємства визначає необхідність опрацювання питань стратегічного управління ним [35].

Висновки і пропозиції. За результатами проведеного дослідження можемо зробити такі висновки: 1) потенціал/економічний потенціал кожного окремого підприємства є унікальним, тобто таким, що має певні властивості, притаманні саме цьому суб'єкту господарювання; 2) потенціал-економічний потенціал підприємства є складною системою, на формування якої впливають особливості його функціонування, а також такою, що містить у своєму складі низку інших видів потенціалу, що є його підсистемами/елементами, та мають відповідно вужче значення; 3) потенціал/економічний потенціал визначає здатність підприємства до розвитку, забезпечення економічної безпеки, фінансової стійкості, конкурентоспроможності тощо; 4) потенціал/економічний потенціал є підґрунтям розвитку та складовим елементом управління розвитком підприємства.

Зауважимо, що результативність використання потенціалу / економічного потенціалу, як і загалом ефективність господарської діяльності, залежить від якості управління, що здійснює вище керівництво підприємства. Насамперед важливим є стратегічне управління економічним потенціалом, тому що саме воно передбачає його розвиток у майбутньому та має забезпечувати поступове зростання показників.

Список використаних джерел

1. Ажаман І. А., Жидков О. І. Сутність та структура економічного потенціалу підприємства. *Економіка та держава*. 2018. № 4. С. 22–25.
2. Барибіна Я. О. Підходи до визначення сутності поняття «потенціал» у категоріальному апараті. *Науковий вісник Полтавського університету економіки і торгівлі*. 2011. № 6 (2). С. 48–53.
3. Верхоглядова Н. І., Коваленко Є. В. Аналіз підходів до визначення сутності потенціалу підприємства. *Проблеми системного підходу в економіці*. 2016. № 1(55). С. 26–32.
4. Круш П. В., Дергалюк М. О. Обґрунтування складових економічного потенціалу підприємства як системи. *Інвестиції: практика та досвід*. 2018. № 21. С. 11–14.
5. Кобизький Д. С. Організаційно-економічний потенціал реінжинірингу бізнес-процесів в маркетинговій діяльності промислового підприємства для забезпечення його ефективної інноваційної діяльності. *Сучасний стан наукових досліджень та технологій в промисловості*. 2018. № 3 (5). С. 95–105.
6. Коваль Л. В. Економічний потенціал підприємства: сутність та структура. *Вісник Національного університету «Львівська політехніка»*. 2010. № 690. С. 59–65.
7. Орехова А. І. Економічний потенціал підприємства: сутнісні характеристики та структуризація. *Економіка і суспільство*. 2018. Вип. 17. С. 308–313.
8. Плікус І. Й. Потенціал підприємства, його оцінка й трансформація: економічна й бухгалтерська інтерпретація. *Фінанси України*. 2012. № 4. С. 91–105.
9. Чумаков К. І. Потенціал підприємства як економічна система. *Науковий вісник Полтавського університету економіки і торгівлі*. 2012. № 4 (55). С. 223–229.
10. Шабатура Т. С. Теоретичні засади визначення економічного потенціалу підприємства. *Проблеми і перспективи економіки та управління*. 2015. № 1(1). С. 26–30.

ТЕОРЕТИЧНІ ПРОБЛЕМИ РОЗВИТКУ НАЦІОНАЛЬНОЇ ЕКОНОМІКИ

11. Positive Organizational Potential. Introduction to a useful management theory / ed. J. M. Stankiewicz. Torun: Dom Organizatora, 2010. 286 p.
12. Hart T. System of the enterprise economic potential enhancement planning. *International journal of economics and society*. 2015. P. 81–85.
13. Kaminska A. Forming the innovative potential of enterprises in the context of their development. *Management Forum*. 2017. Vol. 2, no. 5. P. 26–32.
14. Kilar W. Settlement concentration of economic potential represented by IT corporations. *Geographia Polonica*. 2015. Vol. 88, Issue 1. P. 123–141.
15. Maghradze M., Sitchinava D. Information Potential of the Enterprise as a Part, Tool and Catalyst of Economic Potential. *The 2nd International Scientific Conference «Challenges of globalization in economics and business»*. Tbilisi, 2017. P. 311–316.
16. Managing the potential of small and medium sized enterprises in business practice / edited by Marek Matejun. Technical University of Lodz Press. «Quick-Druk», 2010. 285 p.
17. Szymanska K., Walecka A. Culture openness as an element of positive potential of enterprises in a crisis situation. *Journal of positive management*. 2015. Vol. 6, № 4. P. 53–65.
18. Zakrzewska-Bielawska A. Relational potential and enterprises' innovativeness – towards the open innovation. *Management Forum*. 2016. Vol. 4, no. 1. P. 3–10.
19. Занора В.О. Управління розвитком підприємства: теоретико-методичні засади формування організаційної культури. *Сучасні тенденції розвитку менеджменту та фінансово-економічної безпеки: матеріали міжнар. наук.-практ. конф., м. Черкаси, 26 листопада 2018 р. Черкаси: ЧНУ ім. Б. Хмельницького, 2018. С. 57–59.*
20. Войтко С. В., Занора В. О. Основні складові підвищення рівня ефективності системи управління прибутком та витратами машинобудівного підприємства. *Інвестиції: практика та досвід*. 2012. № 7. С. 43–46.
21. Занора В. О., Войтко С. В. Управління підприємствами: планування технологічних витрат, ризик-менеджмент, мотивування, прийняття управлінських рішень: монографія. Київ: КПІ ім. Ігоря Сікорського, Вид-во «Політехніка», 2017. 224 с.
22. Занора В. О. Інноваційний потенціал виробничих підприємств України як чинник забезпечення ефективності їхньої господарської діяльності. *Фінансово-економічне та обліково-аналітичне забезпечення підприємницької діяльності: тези доповідей учасників Міжнар. наук.-практ. конф., м. Черкаси, 20–21 квітня 2016 р. Черкаси: Східноєвропейський університет економіки і менеджменту, 2016. С. 33–34.*
23. Бусел В. Т. Великий тлумачний словник сучасної української мови. Київ: Ірпінь: ВТФ «Перун», 2002. 1440 с.
24. Енциклопедія бізнесмена, економіста, менеджера. Київ: Міжнародна економічна фундація, ТзОВ «Книгодрук», 2000. 704 с.
25. Економічна енциклопедія: у трьох томах. Т. 3. Київ: Видавничий центр «Академія», 2002. 952 с.
26. Ожегов С. И. Толковый словарь русского языка. Москва: Мир и Образование; Оникс, 2012. 1376 с.
27. Борисов А. Б. Большой экономический словарь. Москва: Книжный мир, 2009. 864 с.
28. Бусел В. Т. Великий тлумачний словник сучасної української мови. Київ; Ірпінь: ВТФ «Перун», 2005. 1728 с.
29. Економіка: від А до Я: Понятійно-термінологічний словник / О. В. Куроченко та ін. Київ: ДП «Видавничий дім “Персонал”», 2008. 368 с.
30. Tomic D., Kucko M. Economic potential of solar energy in the Republic of Croatia. *Economic Challenges*. 2013. Vol. 2, Issue 4. Pp. 39–61.
31. Tsetskhladze M. Economic Potential of Georgia and Perspectives of Economic Integration with Europe. Proceedings of the *Finance and Economics Conference*. 2016. Vol. 7. P. 1–4.
32. Fukase E., Martin W. The Economic Potential of an India-US Free Trade Agreement. *Journal of Economic Integration*. 2016. Vol. 31, no. 4. P. 774–816.
33. Занора В. О., Зачосова Н. В. Формування кадрового потенціалу інноваційного розвитку України в умовах Індустрії 4.0: ретроспектива, сьогодення. *Проблеми системного підходу в економіці*. 2019. Вип. 1(69). С. 86–93.

ТЕОРЕТИЧНІ ПРОБЛЕМИ РОЗВИТКУ НАЦІОНАЛЬНОЇ ЕКОНОМІКИ

34. Занора В. О. Управління кадровим потенціалом підприємства: практичні аспекти відбору працівників. *Інтегровані бізнес-структури: моделі, процеси, технології*: матеріали IV Міжнар. наук. конф., м. Кишинів, 25 листопада 2016 р. Кишинів: Baltija Publishing, 2016. С. 110–112.

35. Занора В. О., Мігус І. П. Концепція стратегічного управління економічним потенціалом суб'єктів господарювання в умовах ризику. *Фінансові інструменти просторово-територіального розвитку*: матеріали Міжнар. наук.-практ. конф., м. Черкаси, 22–23 березня 2016 р. Черкаси: ФОП «Чабаненко Ю. А.», 2016. С. 76–78.

References

1. Azhaman, I., Zhydkov O. (2018). Sutnist ta struktura ekonomichnoho potentsialu pidpriemstva [The essence and structure of the economic potential of the enterprise]. *Ekonomika ta derzhava – Economy and state*, 4, 22–25 [in Ukrainian].

2. Barybina, Ya. O. (2011). Pidkhody do vyznachennia sutnosti poniattia «potentsial» u katehori- alnomu aparati [Approaches to the definition the essence of the «potential» concept in categorical apparatus]. *Naukovyi visnyk Poltavskoho universytetu ekonomiky i torhivli – Scientific Bulletin of Poltava University of Economics and Trade*, 6 (2), 48–53 [in Ukrainian].

3. Verkhohliadova, N. I., Kovalenko, Ye. V. (2016). Analiz pidkhodiv do vyznachennia sutnosti po- tentsialu pidpriemstva [The analysis of approaches to definition the essence of potential of enterprises]. *Prychornomorski ekonomichni studii – Black Sea Economic Studies*, 1 (55), 31–35 [in Ukrainian].

4. Krush, P. V. and Derhaliuk, M. O. (2018). Obgruntuvannia skladovykh ekonomichnoho potentsi- alu pidpriemstva yak systemy [Grounds for the complex economic potential of the enterprise as a sys- tem]. *Investytsii: praktyka ta dosvid – Investment: Practice and Experience*, 21, 11–14 [in Ukrainian].

5. Kobyzskyi, D. (2018). Orhanizatsiino-ekonomichnyi potentsial reinzhynirynhu biznes-protse- siv v marketynhovii diialnosti promyslovoho pidpriemstva dlia zabezpechennia yoho efektyvnoi inno- vatsiinoi diialnosti [Organizational and economic potential of re-engineering business processes in the context of marketing activity of an industrial enterprise to ensure its efficient innovative activity]. *Suchasnyi stan naukovykh doslidzhen ta tekhnolohii v promyslovosti – Innovative Technologies and Scientific Solutions for Industries*, 3 (5), 95–105 [in Ukrainian].

6. Koval, L. V. (2010). Економічний потенціал підприємства: сутність та структура [Economi- c potential of the enterprise: essence and structure]. *Visnyk Natsionalnoho universytetu «Lvivska politekhnikha» – Bulletin of Lviv Polytechnic National University*, 690, 59–65 [in Ukrainian].

7. Oriekhova, A. I. (2018). Ekonomichnyi potentsial pidpriemstva: sutnisni kharakterystyky ta strukturyzatsiia [Economic potential of the enterprise: intrinsic characteristics and structuring]. *Ekonomika i suspilstvo – Economy and Society*, 17, 308–313 [in Ukrainian].

8. Plikus, I. I. (2012). Potentsial pidpriemstva, yoho otsinka y transformatsiia: ekonomichna y bukhholderska interpretatsiia [Potential of an enterprise, its estimation and transformation: economic and accounting interpretation]. *Finansy Ukrainy – Finance of Ukraine*, 4, 91–105 [in Ukrainian].

9. Chumakov, K. I. (2012). Potentsial pidpriemstva yak ekonomichna systema [The potential of the enterprise as an economic system]. *Naukovyi visnyk Poltavskoho universytetu ekonomiky i torhivli – Scientific Bulletin of Poltava University of Economics and Trade*, 4 (55), 223–229 [in Ukrainian].

10. Shabatura, T. S. (2015). Teoretychni zasady vyznachennia ekonomichnoho potentsialu pidp- riyemstva [Theoretical foundations for determining the economic potential of the company]. *Problemy i perspektyvy ekonomiky ta upravlinnia – Problems and prospects of Economics and Management*, 1 (1), 26–30 [in Ukrainian].

11. Stankiewicz, J. M. (2010). *Positive Organizational Potential. Introduction to a useful man- agement theory*. Torun: Dom Organizatora [in English].

12. Timothy, H. (2015). System of the enterprise economic potential enhancement planning. *In- ternational journal of economics and society*, 81–85 [in English].

13. Kaminska, A. (2017). Forming the innovative potential of enterprises in the context of their development. *Management Forum*, 5, 26–32 [in English].

14. Kilar, W. (2015). Settlement concentration of economic potential represented by IT corpora- tions. *Geographia Polonica*, 88 (1), 123–141 [in English].

ТЕОРЕТИЧНІ ПРОБЛЕМИ РОЗВИТКУ НАЦІОНАЛЬНОЇ ЕКОНОМІКИ

15. Maghradze, M., Sitchinava, D. (2017). Information Potential of the Enterprise as a Part, Tool and Catalyst of Economic Potential. Proceeding from *The 2nd International Scientific Conference «Challenges of globalization in economics and business»* (pp. 311–316). Tbilisi [in English].
16. Matejun, M. (Ed.). (2010). *Managing the potential of small and medium sized enterprises in business practice*. Lodz: Quick-Druk [in English].
17. Szymanska, K., Walecka, A. (2015). Culture openness as an element of positive potential of enterprises in a crisis situation. *Journal of positive management*, 4, 53–65 [in English].
18. Zakrzewska-Bielawska, A. (2016). Relational potential and enterprises' innovativeness – towards the open innovation. *Management Forum*, 1, 3–10 [in English].
19. Zanora, V. O. (2018). Upravlinnia rozvytkom pidpriemstva: teoretyko-metodychni zasady formuvannia orhanizatsiinoi kultury [Enterprise development management: theoretical and methodical principles of organizational culture formation]. *Mizhnarodna naukovo-praktychna konferentsiia, Suchasni tendentsii rozvytku menedzhmentu ta finansovo-ekonomichnoi bezpeky – Modern trends in management development and financial and economic security*. Cherkasy: ChNU im. B. Khmelnytskoho [in Ukrainian].
20. Voitko, S. V., Zanora, V. O. (2012). Osnovni skladovi pidvyshchennia rivnia efektyvnosti systemy upravlinnia prybutkom ta vytratamy mashynobudivnoho pidpriemstva [The main components of improving the efficiency of machine-building enterprises profit and cost management system]. *Investytsii: praktyka ta dosvid – Investment: Practice and Experience*, 7, 43–46 [in Ukrainian].
21. Voitko, S. V., Zanora, V. O. (2017). Upravlinnia pidpriemstvamy: planuvannia tekhnolohichnykh vytrat, ryzyk-menedzhment, motyvuvannia, pryiniattia upravlinskykh rishen [Enterprise management: planning of technological costs, risk management, motivation, management decisions]. Kyiv: KPI im. Ihoria Sikorskoho, Vyd-vo «Politekhnik» [in Ukrainian].
22. Zanora, V. O. (2016). Innovatsiinyi potentsial vyrobnychykh pidpriemstv Ukrainy yak chynnyk zabezpechennia efektyvnosti yikhnoi hospodarskoi diialnosti [Innovative potential of production enterprises of Ukraine as a factor in ensuring the efficiency of their economic activity]. *Mizhnarodna naukovo-praktychna konferentsiia, Finansovo-ekonomichne ta oblikovo-analitychne zabezpechennia pidpriemnytskoi diialnosti – Financial-economic and accounting and analytical support of entrepreneurial activity*. Cherkasy: Skhidnoieuropeyskyi universytet ekonomiky i menedzhmentu [in Ukrainian].
23. Busel, V. T. (2002). *Velykyi tumachnyi slovnyk suchasnoi ukrainskoi movy [Great explanatory dictionary of modern Ukrainian language]*. Kyiv; Irpin: VTF «Perun» [in Ukrainian].
24. *Entsyklopediia biznesmena, ekonomista, menedzhera [Encyclopedia of businessman, economist, manager]*. (2000). Kyiv: Mizhnarodna ekonomichna fundatsiia, TzOV «Knyhodruk» [in Ukrainian].
25. *Ekonomichna entsyklopediia: u trokh tomakh [Economic encyclopedia: in three volumes]*. (2002) (Vol. 3). Kyiv: Vydavnychiy tsentr «Akademiia» [in Ukrainian].
26. Ozhegov, S. I. (2012). *Tolkovy slovar russkogo iazyka [Russian language explanatory dictionary]*. Moscow: Mir i Obrazovanie; Oniks [in Russian].
27. Borisov, A. B. (2009). *Bolshoi ekonomicheskii slovar [Big Economic Dictionary]*. Moscow: Knizhnyi mir [in Russian].
28. Busel, V. T. (2005). *Velykyi tumachnyi slovnyk suchasnoi ukrainskoi movy [Great explanatory dictionary of modern Ukrainian language]*. Kyiv; Irpin: VTF «Perun» [in Ukrainian].
29. Kurochenko, O. V., Kopnov, M. A., Sladkevych, V. P. (2008). *Ekonomika: vid A do Ya: Poniatiino-terminolohichnyi slovnyk [Economics: from A to Z: Concept and terminology dictionary]*. Kyiv: DP «Vydavnychiy dim «Personal» [in Ukrainian].
30. Tomic, D. and Kucko, M. (2013). Economic potential of solar energy in the Republic of Croatia. *Economic Challenges*, 4, 39–61 [in English].
31. Tsetskhladze, M. (2016). Economic Potential of Georgia and Perspectives of Economic Integration with Europe. Proceedings of the *Finance and Economics Conference* (Vol. 7, pp. 1–4) [in English].
32. Fukase, E. and Martin, W. (2016). The Economic Potential of an India-US Free Trade Agreement. *Journal of Economic Integration*, 4, 774–816 [in English].
33. Zanora, V. O., Zachosova, N. V. (2019). Formuvannia kadrovoho potentsialu innovatsiinoho rozvytku Ukrainy v umovakh Industrii 4.0: retrospektyva, sohodennia [The formation of staff potential of innovative development in Ukraine in the conditions of Industry 4.0: retrospectives, today]. *Problemy systemnoho pidkhodu v ekonomitsi – Problems of systemic approach in the economy*, 1 (69), 86–93 [in Ukrainian].

ТЕОРЕТИЧНІ ПРОБЛЕМИ РОЗВИТКУ НАЦІОНАЛЬНОЇ ЕКОНОМІКИ

34. Zadora, V. O. (2016). Upravlinnia kadrovym potentsialom pidpriemstva: praktychni aspekty vidboru pratsivnykiv [Enterprises personnel potential management: practical aspects of employee selection]. *IV Mizhnarodna naukovo-praktychna konferentsiia, Intehrovani biznes-struktury: modeli, protsesy, tekhnolohii – Integrated business structures: models, processes, technologies*. Kyshyniv: Baltiia Publishing [in Ukrainian].

35. Zadora, V. O., Mihus, I. P. (2016). Kontsepsiia stratehichnoho upravlinnia ekonomichnym potentsialom subiektiv hospodariuvannia v umovakh ryzyku [Strategic management concept of business entities economic potential in conditions of risk]. *Mizhnarodna naukovo-praktychna konferentsiia, Finansovi instrumenty prostorovo-terytorialnoho rozvytku – Financial instruments of spatial and territorial development*. Cherkasy: FOP «Chabanenko Yu.A.» [in Ukrainian].

Занора Володимир Олександрович – кандидат економічних наук, доцент, докторант кафедри менеджменту та економічної безпеки, Черкаський національний університет імені Богдана Хмельницького (б-р Шевченка, 81, м. Черкаси, 18031, Україна).

Занора Владимир Александрович – кандидат экономических наук, доцент, докторант кафедры менеджмента и экономической безопасности, Черкасский национальный университет имени Богдана Хмельницкого (б-р Шевченко, 81, г. Черкассы, 18031, Украина).

Zadora Volodymyr – PhD in Economics, Associate Professor, Doctoral Candidate of Department of Management and Economic Security, Bohdan Khmelnytsky National University of Cherkasy (81 Shevchenka Blvd., 18031 Cherkasy, Ukraine).

E-mail: v.zadora@ukr.net

ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-1938-7981>

ResearcherID: B-4885-2019

Куценко Дмитро Миколайович – аспірант кафедри менеджменту та економічної безпеки, Черкаський національний університет імені Богдана Хмельницького (б-р Шевченка, 81, м. Черкаси, 18031, Україна).

Куценко Дмитрий Николаевич – аспірант кафедры менеджмента и экономической безопасности, Черкасский национальный университет имени Богдана Хмельницкого (б-р Шевченко, 81, г. Черкассы, 18031, Украина).

Kutsenko Dmytro – PhD student of Department of Management and Economic Security, Bohdan Khmelnytsky National University of Cherkasy (81 Shevchenka Blvd., 18031 Cherkasy, Ukraine).

E-mail: lawagens@gmail.com

ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-6379-2330>

Одородько Назарій Віталійович – магістрант кафедри менеджменту та економічної безпеки, Черкаський національний університет імені Богдана Хмельницького (б-р Шевченка, 81, м. Черкаси, 18031, Україна).

Одородько Назарий Витальевич – магістрант кафедры менеджмента и экономической безопасности, Черкасский национальный университет имени Богдана Хмельницкого (б-р Шевченко, 81, г. Черкассы, 18031, Украина).

Odorodko Nazarii – Master Student of Department of Management and Economic Security, Bohdan Khmelnytsky National University of Cherkasy (81 Shevchenka Blvd., 18031 Cherkasy, Ukraine).

E-mail: nazar-smila@ukr.net

ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-5384-7406>